

İLKÖĞRETİM PROGRAMINDA YER ALAN ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME KAVRAMLARININ KULLANIM ÇEŞİTLİLİĞİNİN BELİRLENMESİ

Funda NALBANTOĞLU YILMAZ*

Yeşim ÖZER**

Meltem ACAR***

ÖZET

Araştırmanın amacı, ölçme ve değerlendirme alanında kullanılan kavramların farklı kullanımlarını istatistiksel olarak belirlemektir. Amaç doğrultusunda ULAKBİM' de eğitim alanında taranan dergilerden amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme kullanılarak 2004-2010 yılları arasında, çevirim içi olarak tam metinlerine erişilebilen 11 dergide yer alan 79 makale örnekleme olarak seçilmiştir. Araştırma sonucunda oransal olarak en fazla Geleneksel ve Alternatif Ölçme ve Değerlendirme olarak ifade edildiği görülmüştür. Ölçme ve değerlendirme yöntem ve araçlarını belirtmek için kullanılan isimlendirmeler çeşitlilik açısından incelendiğinde, en fazla Portfolyo, Performans değerlendirme, Öz Değerlendirme, Grup Değerlendirme, Akran Değerlendirme, Rubrik, Görüşme, Kontrol Listesi ve Tanılayıcı Dallanmış Ağaç kavramlarının kullanımına rastlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ölçme ve değerlendirme, Kavram çeşitliliği, İçerik analizi.

* Yrd. Doç. Dr., Nevşehir Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, fundan@nevsehir.edu.tr

** Öğr. Gör., Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Muallim Rıfat Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, yozzer80@gmail.com

*** Arş. Gör., Trakya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, meltemacar@gmail.com

DETERMINING USAGE DIVERSITY OF MEASUREMENT AND EVALUATION CONCEPTS IN THE PRIMARY EDUCATION PROGRAM

ABSTRACT

The aim of this research is to determine different concept usages in the field of measurement and evaluation statistically. In accordance with this purpose, of the purposeful sampling methods, criteria sampling is used and 79 articles in 11 journals, which are indexed by ULAKBİLİM in the field of education and whose full texts can be accessible online between the years 2004-2010, composed the sample of the study. As a result of research, it was figured out that Traditional and Alternative Measurement and Evaluation concepts were proportionately stated at most. When the concepts that are used to determine the methods and instruments of measurement and evaluation are analyzed in terms of diversity, usages of Portfolio, Performance Evaluation, Self-Evaluation and Group Evaluation, Peer Evaluation, Rubric, Interview, Checklist and Diagnostic Tree concepts are mostly encountered.

Key Words: *Measurement and evaluation, Concept diversity, Content analysis.*

1. GİRİŞ

Bilimsel bilginin katlanarak arttığı günümüz dünyası, teknolojinin de beraberinde getirdiği birçok yeniliğe paralel olarak artık yaparak, yaşayarak öğrenen, edindiği bilgileri gerçek yaşamına uyarlayabilen, yaratıcı düşünme ve problem çözme becerisi gelişmiş, süreç içerisinde aktif öğrencileri gerekli kılmaktadır. Artık istenen, her yönüyle kendini geliştirmiş, yeniliklere açık, araştıran, sorgulayan ve sonuçta özgün ürünler ortaya çıkarabilecek olan öğrenci profilidir. Bu noktada öğrencinin süreç boyunca edindiği bilgileri tek boyutta sınıyarak bir sonuca ulaşmaktan ziyade uzun süreçte öğrencinin farklı özelliklerini açığa çıkarmak amaçlanmalıdır.

Milli Eğitim Bakanlığı da (MEB) teknolojinin yarattığı yeniliklere paralel olarak toplumun sosyo-kültürel, ekonomik ve siyasi yapısı nedeniyle eğitim sistemimizdeki değişikliklere ayak uydurabilmek için hazırlamış olduğu 2004–2005 ilköğretim birinci kademe Türkçe, Matematik, Hayat Bilgisi, Fen ve Teknoloji ve Sosyal Bilgiler dersi öğretim programlarını İstanbul, Ankara, İzmir, Kocaeli, Van, Hatay, Samsun, Bolu ve Diyarbakır illerinde 120 deneme okulunda uygulamıştır. Pilot denemeden sonra ise bu yeni programlar, 2005–2006 öğretim yılında tüm ülke genelinde uygulamaya konulmuştur. İlköğretim programlarına baktığımızda öğrenci kazanımlarında

hedeflenen noktaya varabilmek için; sürecin her aşamasını kontrol etmek amaçlanmıştır. Yapılandırmacı yaklaşımın temel felsefe olarak alındığı programlarda, bilginin öğrenci tarafından yapılandırılması beklenmekte ve bu yaklaşımın bir gereği olarak öğretmen merkezli bir öğretimin yerine öğrenci merkezli öğretim yöntemi benimsenmektedir.

Yapılandırmacı yaklaşımda, öğrenmede ve değerlendirmede öğrencinin sahip olduğu bireysel farklılıkların dikkate alınması, öğrencilerin kendine özgü özelliklerinin ön plâna çıkarılması, öğrenciye sınıf içerisinde edinmiş olduğu bilgileri günlük yaşamıyla bütünleştirebilmesi için fırsatlar sunulması gerektiği vurgulanmaktadır. (MEB, 2006). Süreç içerisinde bu denli aktif olması beklenen bir öğrencinin değerlendirilebilmesi için yalnızca çoktan seçmeli, kısa cevaplı vb. testlerin kullanılması elbette ki uygun olmayacaktır. Bu tür ölçme ve değerlendirmeler, öğrencinin değerlendirilmesinde sonuç odaklıdır; çünkü öğrencinin tüm yıl boyunca sergilemiş olduğu performansını izlemek yerine çoktan seçmeli ya da klasik tipte bir sınavla başarısı ölçülmektedir (Anıl ve Acar, 2008; MEB, 2006). Yapılan araştırmalar da geleneksel başarı testlerinin, fen süreçlerini, süreç becerilerini veya üst düzey düşünme yeteneklerini ölçmede yetersiz olduğunu göstermektedir. Bu testler öğrencilerin ders kitabından edindiği bilgiyi hatırla tutmayı, bunu yeniden ifade etmeyi ölçmektedir (Crow, 1997). Böylelikle bu ölçme değerlendirme yöntemleri öğretmene öğrencisini her yönüyle değerlendirme fırsatı sunmamakta, yapılan değerlendirmeler öğrencinin ürünü değerlendirilmekte, süreci dikkate almamakta ve daha çok bilişsel alanın bilgi basamağının ölçülmesine olanak sağlamaktadır (Acar ve Anıl, 2009). Böylece öğrencinin yapılan sınavdan almış olduğu not, onu tanımaya ve değerlendirmeye yetmemektedir. Değerlendirme, öğrencinin süreçte sergilemiş olduğu performansı hakkında bilgi sahibi olmayı amaçlar. Bu amaç doğrultusunda da kullanılan ölçme araçları çok yönlü olmalı, öğrenciyi sürecin bir parçası yaparak onun öğrenmesini direk ölçmelidir (Bednar, Cunningham, Duffy ve Pery, 1992).

Öğrencinin sahip olduğu bilişsel becerilerinin yanında devinışsel ve davranışsal becerileri de mevcuttur. Öğrencinin her yönden sahip olduğu becerileri ortaya çıkarmak ve değerlendirebilmek için farklı yapıda ölçme araçlarının kullanılması gerekir (Anıl ve Acar, 2008).

Yenilenen program anlayışında ölçme ve değerlendirmenin öğrencilere bilgi, beceri ve tutumlarını sergileyebilecekleri çoklu değerlendirme fırsatları sunulması gerektiği vurgulanmaktadır (MEB, 2006). Programlarda yer alan ölçme ve değerlendirme yaklaşımları, kritik düşünme

ve karmaşık problemlerde kendi kararlarını verme konusunda öğrencileri cesaretlendirmektedir. Böylelikle değerlendirmeler öğrencileri daha detaylı cevaplar oluşturma ve çeşitli tarzlarda sunumlar yapma konusunda teşvik eder. Yapılandırıcılığın prensipleri üzerine temellenen ve öğrenmeye önem veren ölçme ve değerlendirme yaklaşımları, öğrencilerin günlük hayatları ile ilgili araştırma ödevlerine dayalıdır (Maslovaty ve Kuzi, 2002).

Programlarda yer alan ölçme ve değerlendirme araçları süreci temel alan, öğrencilerin kendi kendilerini ve farklı zekâ alanlarının değerlendirilmesine fırsat tanıyan araçlardır. Bunun yanı sıra öğrencinin çok yönlü değerlendirilmesine olanak sağlayan, tüm süreçte yapmış olduğu çalışmaları, göstermiş olduğu performansı dikkate alan, öğrencinin neden ve ne ile değerlendirildiğinin farkında olduğu, farklı zekâ alanlarını ortaya çıkaran ve değerlendiren araçlardır (Anıl ve Acar, 2008; Gelbal ve Kelecioğlu, 2007). Program, süreç odaklı, öğrencinin gelişimini de izleyen, değerlendirmeyi öğrenmenin bir parçası olarak gören bu ölçme ve değerlendirme araçlarının geleneksel olarak kullanılan kâğıt-kalem testleri ile birlikte kullanılmasını ve bu araçların tamamlayıcı nitelikte görülmesi gerektiğini belirtmektedir (Acar, 2008).

MEB' de (2005) yeni programda bu amaca hizmet eden ölçme yöntem ve araçları performans değerlendirme, ürün dosyası, dereceli puanlama anahtarı, kavram haritaları, proje, tanılayıcı dallanmış ağaç, yapılandırılmış grid, öz değerlendirme, akran değerlendirme, kelime ilişkilendirme, drama, görüşme, yazılı raporlar, gösteri, poster, gözlem formları olarak belirtilmiştir.

Üst düzey zihinsel becerileri tanımlayan yetenekleri değerlendirmede kullanılan yöntemlerin isimlendirilmesinde alan yazında ortak bir tanımlamanın olmadığı görülmektedir. Bazı yazarlar 2005 yılı öncesinde programlarda yer alan ölçme ve değerlendirme yöntemlerine, eski ya da geleneksel, kâğıt kalem testleri dışında kalan değerlendirme yöntemlerine ise alternatif, tamamlayıcı, durum belirleme, otantik gibi tanımlamalar yapmışlardır (Büyüköztürk, 2007). Bunun yanı sıra, programda yer alan ölçme değerlendirme yöntem ve araçlarının isimlendirilmesinde de farklı tanımlamaların olduğu görülmüştür. Alan yazında gözlenen bu karmaşıklık okuyucular açısından kavramların farklı anlaşılmasına yol açtığı gibi, bu araçlarla ilgili ortak bir terminolojinin oluşmasına engel olmaktadır. Bu noktadan hareketle, araştırmanın amacı, ölçme ve değerlendirme alanında kullanılan kavramların farklı kullanımlarını belirlemektir. Bu sayede alan yazında kullanılan farklı ölçme ve değerlendirme kavramları belirlenerek, bu alanda ortak bir dil birliğinin oluşturulmasına katkı sağlanması

beklenmektedir.

Türkiye’ de ölçme ve değerlendirme terminoloji kullanımı ve psikometrik terimleri ele alan bazı çalışmalar olmasına rağmen (Ayvaşık, Er, Kışlak ve Erkuş, 2000; Erkuş, 1994; Erkuş, 2000; Erkuş, 2010; Tavşancıl, Çıtak, Erdem, Büyükturan, Kezer, Bilican, Yıldırım ve Yalçın, 2010), İlköğretim programında kullanılan ölçme ve değerlendirme kavramlarını ele alan başka çalışmaya rastlanmamıştır.

Araştırma 2004-2005 eğitim öğretim yılında uygulamaya giren ilköğretim programlarında geçen ölçme ve değerlendirme kavramlarıyla ve 2004-2010 yılları arasında Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezi (ULAKBİM) ulusal veri tabanlarından Sosyal ve Beşeri Bilimler veri tabanındaki eğitim alanında taranan aynı zamanda çevirim içi tam metinlerine ulaşılabilen dergilerdeki makalelerle sınırlıdır. Ölçüt olarak 2004 ve 2010 yıllarının seçilmesinin nedeni, ilköğretim programının 2004 yılında pilot olarak uygulanması ve ardından 2005 yılında resmi olarak yürürlüğe girmesinden dolayı bu yıllar arasında yayınlanan çalışmalar seçilmiştir.

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Türü

Bu araştırma, ULAKBİM ulusal veri tabanlarından Sosyal ve Beşeri Bilimler veri tabanında taranan ve çevirim içi erişilebilen dergilerdeki makalelerin taranmasıyla toplanan veriler üzerinde yürütülen nitel bir araştırmadır. Araştırma, İlköğretim programında sıkça geçen ölçme ve değerlendirme kavramlarının makalelerdeki kullanım çeşitlenmesini belirleme amacı taşıdığından doküman incelemesidir.

2.2. Evren ve Örneklem

ULAKBİM Türkiye’ de bilimsel araştırma faaliyetlerine destek olmak amacıyla Türkçe akademik dergilerin yer aldığı ulusal veri tabanı içeren bilgi merkezidir. Ayrıca ULAKBİM ulusal veri tabanındaki dergiler uluslararası standartlar doğrultusunda belirlenen kriterlere göre bir değerlendirme sürecinden geçmektedir. Bu açıdan araştırma amacı doğrultusunda çeşitli kavramların kullanım çeşitliliğini belirlemede ULAKBİM’ deki dergilerin dikkate alınması kavram çeşitliliğinin örneklenmesi açısından daha güvenilir sonuçlar doğuracaktır. Bu nedenle araştırma evrenini, ULAKBİM Sosyal ve Beşeri Bilimler veri tabanında eğitim alanında taranan dergiler

oluşturmaktadır.

Araştırma kapsamında amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme kullanılmıştır. Ölçüt örnekleme önceden belirlenmiş bir takım ölçütleri karşılayan durumların çalışılmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Araştırma amaçları doğrultusunda ise incelenecek dergilerin seçiminde ULAKBİM ulusal veri tabanlarından eğitim alanındaki dergilerin yer aldığı Sosyal ve Beşeri Bilimler veri tabanındaki 2004-2010 yılları arasındaki eğitim dergilerinden çevirim içi tam metinlerine ulaşılabilen ölçüt olarak belirlenmiştir. Böylece yukarıda verilen ölçütler doğrultusunda 11 dergi örnekleme olarak seçilmiştir. Seçilen bu dergilerde yayınlanan tüm makalelerden ise araştırmanın amacı doğrultusunda ilköğretim programında sıkça geçen ölçme ve değerlendirme kavramlarının kullanıldığı 79 makale tespit edilmiştir. Çalışmada incelenen makalelerin alındığı dergiler; Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Eğitim ve Bilim Dergisi, Gazi Üniversitesi Kastamonu Eğitim Dergisi, Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisidir.

2.3. Verilerin Toplanması

Araştırmada, 2004-2010 yılları arası ULAKBİM’ de taranan ve ölçütlere göre belirlenen dergilerden araştırma amacı doğrultusunda seçilen makalelerden elde edilen veriler kullanılmıştır.

Araştırmada kullanılacak makalelerin belirlenmesinde ULAKBİM’ de taranan dergilerden tam metinlerine çevirim içi ulaşılabilen dergiler seçilmiştir. Seçilen dergilerin, ilköğretim programının 2004-2005 eğitim öğretim yılında uygulamaya geçilmesi nedeniyle 2004-2010 yılları arasında bulunan makalelerine ulaşılmıştır. Ulaşılan bu makalelerden ise ilköğretim programında geçen ölçme ve değerlendirme kavramlarının bulunduğu makaleler belirlenmiştir. Bu makaleler sistematik bir şekilde taranmıştır. Taramalar, ilköğretim programında kullanılan ölçme ve değerlendirme kavramları ile sınırlandırılmış ve söz konusu makalelerin Türkiye’ de yapılan çalışmalar olmasına dikkat edilmiştir. Tarama sırasında kodlama yapılmıştır. Kodlama sürecinde seçilen makaleler tek tek incelenmiştir. İnceleme sürecinde karşılaşılan kavramlar makalede kullanılmaları anlamlarına göre

kodlanmış ve tespit edilen kavramların farklı makalelerdeki kullanılma frekansları belirlenmiştir. Kavramların kullanım sıklığı belirlenirken makalede bir kavramın birden fazla aynı anlamda kullanılma durumu bir olarak sayılmıştır. Ayrıca aynı makalede birden fazla farklı kavram olması durumunda da her bir kavram için ayrı frekans değerleri verilmiştir. Bu nedenle kavramların toplam frekansları toplam makale sayısını geçebilmektedir.

2.4. Verilerin Analizi

Verilerin analizinde, nitel veri analizi yöntemlerinden içerik analizi kullanılmıştır. İçerik analizi, verilerin kodlanması, önceden bilinmeyen temaların ortaya çıkarılması ve bulguların yorumlanmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Tavşancıl ve Aslan' a (2001) göre ise içerik analizi, sözel, yazılı ve diğer materyallerin içerdiği mesajı, anlam ve dil bilgisi açısından nesnel ve sistematik olarak sınıflandırma, sayılara dönüştürme ve çıkarımda bulunma yoluyla sosyal gerçeği araştıran bilimsel bir yaklaşım olarak tanımlanmıştır.

Araştırma, makalelerde kullanılan ölçme ve değerlendirme kavramlarına ilişkin kavram çeşitlemesini inceleme amacı taşıdığından araştırmada içerik analizi türlerinden frekans analizi kullanılmıştır. Frekans analizi, en basit şekliyle, birim veya öğelerin sayısal, yüzdesel ve oransal bir tarzda görünme sıklığını ortaya koymaktır. Bu belirli bir öğenin yoğunluğunu ve önemini anlamayı sağlar. Frekans analizi sonucunda, öğeler önem sırasına sokulur ve sıklığa dayalı bir sınıflama yapılır (Bilgin, 2006). Araştırmada frekans analizinde Microsoft Office Excel programından yararlanılmıştır. Dergilerdeki makaleler araştırmacılar tarafından tek tek taranarak karşılaşılan kavramlar makalede kullanılma anlamlarına göre kodlanmıştır. Daha sonra kavramların kullanılma anlamları da dikkate alınarak frekansları belirlenmiştir.

3. BULGULAR VE YORUM

Araştırmada, ilköğretim programında yer alan ölçme ve değerlendirme kavramlarının farklı adlandırılmalarından kaynaklanan çeşitlilik incelenmiştir. Yapılan incelemede 11 kavramın birden fazla isimle ifade edildiği görülmektedir. Tespit edilen kavramlar, kavramların frekans ve yüzde değerlerine ilişkin bilgiler ise aşağıda sunulmuştur.

Tablo 1. Ölçme ve değerlendirme araç ve yöntemlerinin genel adlandırılmasında kullanılan kavram çeşitliliği

Kavramlar	f	%
Geleneksel Ölçme ve Değerlendirme	21	72.41
Klasik Ölçme ve Değerlendirme	5	17.24
Eski Ölçme ve Değerlendirme	3	10.34
Toplam	29	100
Alternatif Ölçme ve Değerlendirme	25	67.57
Yeni Ölçme ve Değerlendirme	10	27.03
Yeni değerlendirme sistemleri	1	2.70
Tamamlayıcı Ölçme ve Değerlendirme	1	2.70
Toplam	37	100

Tablo 1’ de gösterildiği gibi makaleler üzerinde yapılan incelemede, kullanılan ölçme ve değerlendirme araç ve yöntemlerini belirtmek için çeşitli adlandırmalar kullanıldığı görülmektedir. Bu adlandırmalar çeşitlilik açısından incelendiğinde, 2004 yılı ilköğretim programı öncesinde ve sonrasında kullanılan ölçme ve değerlendirme araç ve yöntemlerini ifade etmek için en çok kullanılan kavramın Geleneksel Ölçme ve Değerlendirme (%72.42) olduğu gözlenmiştir. Bunu sırasıyla, Klasik Ölçme ve Değerlendirme (%17.24) ve Eski Ölçme ve Değerlendirme (%10.34) izlemiştir. 2004 yılı ilköğretim programıyla daha çok gündeme gelen ve bu programlarla daha çok uygulamaya dahil edilen ölçme ve değerlendirme araç ve yöntemlerini belirtmek için ise en çok kullanılan kavramın Alternatif Ölçme ve Değerlendirme (%72.42) olduğu ve bunu sırasıyla Yeni Ölçme ve Değerlendirme (%27.03), Yeni Değerlendirme Sistemleri (%2.70) ve Tamamlayıcı Değerlendirmenin (%2.70) izlediği görülmüştür.

Öğrencilerin dönem veya yıl boyunca yaptıkları çalışmaların belli standartlara göre organize edilmiş bir koleksiyonunu (Haladyana, 1997) adlandırmak için kullanılan kavram çeşitliliğine ilişkin bulgular Tablo 2’ de verilmiştir.

Tablo 2. Öğrencilerin yaptıkları çalışmalar koleksiyonu için kullanılan kavram çeşitliliği

Kavramlar	f	%
Portfolyo	22	47.83
Öğrenci Ürün Dosyası	15	32.61
Portfolyo Dosyası	3	6.52
Gelişim Dosyası	3	6.52
Bireysel Gelişim Dosyası	2	4.35
Çalışma Dosyası	1	2.17
Toplam	46	100

Tablo 2’ de görüldüğü gibi, öğrencilerin dönem veya yıl boyunca yaptıkları çalışmaların belli standartlara göre organize edilmiş bir koleksiyonu (Haladyana, 1997) için en çok Portfolyo’ nun (%47.83) kullanıldığı gözlenmiştir. Ayrıca bu kavram için Öğrenci Ürün Dosyası (%32.61), Portfolyo Dosyası (%6.52), Gelişim Dosyası (%6.52), Bireysel Gelişim Dosyası (%4.35) ve Çalışma Dosyası (%2.17) isimlendirmelerinin de kullanıldığı belirlenmiştir.

Öğrencilerin zihin ve kas koordinasyonu gerektiren becerilerinin değerlendirilmesi için kullanılan kavram çeşitliliğine ilişkin bulgular Tablo 3’ te verilmiştir.

Tablo 3. Öğrencilerin zihin ve kas koordinasyonu gerektiren becerilerinin değerlendirilmesinde kullanılan kavram çeşitliliği

Kavramlar	f	%
Performans Değerlendirme	12	85.71
Performansa Dayalı Değerlendirme	2	14.29
Toplam	14	100

Tablo 3 incelendiğinde, belirlenmiş bir görevi yürütmek için gerekli olan bilgi ve becerilerin yapay ya da gerçek yaşam durumlarında uygulanmasını içeren değerlendirmenin (Arias, 2010) Performans Değerlendirme (%85.71) ve Performansa Dayalı Değerlendirme (%14.29) olarak adlandırıldığı görülmektedir.

Öğrencilerin kendisi veya akranları hakkında bilgi vermesine dayalı olarak kullanılan kavram çeşitliliğine ilişkin bulgular Tablo 4’ te verilmiştir.

Tablo 4. Öğrencilerin kendisi veya akranları hakkında bilgi vermesine ilişkin kullanılan kavramların çeşitliliği

Kavramlar	f	%
Öz Değerlendirme	21	52.50
Kendi Kendini Değerlendirme	18	45.00
Bireysel Değerlendirme	1	2.50
Toplam	40	100
Grup Değerlendirme	3	75.00
Grup Öz Değerlendirme	1	25.00
Toplam	4	100
Akran Değerlendirme	15	88.24
Arkadaş Değerlendirme	2	11.76
Toplam	17	100

Belli bir konuda bireyin belli ölçütler çerçevesinde kendini

değerlendirmesini adlandırmak için kullanılan kavramlar incelendiğinde, Öz değerlendirme (%52.50), Kendi Kendini Değerlendirme (%45.00) ve Bireysel Değerlendirme (%2.50) olmak üzere üç farklı kullanımın olduğu gözlenmiştir.

Öğrencilerin grup arkadaşlarını değerlendirdikleri teknik ise Grup Değerlendirme (%75.00) ve Grup Öz Değerlendirme (%25.00) olmak üzere iki farklı türde adlandırılmıştır.

Öğrencilerin belli ölçütler çerçevesinde birbirlerini değerlendirdiği teknik için ise Akran Değerlendirme (%88.24) ve Arkadaş Değerlendirme (%11.76) adlandırmaları kullanılmıştır.

Görüşme kavramının kullanım çeşitliliğine ilişkin bulgular Tablo 5' te verilmiştir.

Tablo 5. Görüşme kavramının kullanım çeşitliliği

Kavramlar	f	%
Görüşme (Yüzyüze)	13	86.67
Mülakat	2	13.33
Toplam	15	100

Özü karşılıklı konuşmaya dayalı, öğrencinin bir kavram, durum veya olay hakkındaki anlayışını derinlemesine inceleme, istenilen konu alanındaki bilgisini açığa çıkartmak amacıyla yapılan (Bahar, Nartgün, Durmuş ve Bıçak, 2006; Sencer ve Sencer, 1978) görüşme kavramı incelendiğinde büyük oranda Görüşme (%86.67)' nin kullanıldığı ayrıca Mülakat (%13.33) olarak da isimlendirildiği tespit edilmiştir.

Gözlem sonuçlarının kaydı ve sayısallaştırılmasında kullanılan puanlama araçlarının adlandırılmasına ilişkin bulgular Tablo 6' da verilmiştir.

Tablo 6. Gözlem sonuçlarının kaydı ve sayısallaştırılmasında kullanılan puanlama araçlarının adlandırılmasındaki kullanım çeşitliliği

Kavramlar	f	%
Rubrik	6	31.58
Dereceli Puanlama Anahtarı	5	26.32
Derecelendirme Ölçeği	2	10.53
Değerlendirme Ölçeği	2	10.53
Proje Değerlendirme Ölçeği	1	5.26
Dereceli Ölçek	1	5.26
Portfolyo Ölçeği	1	5.26
Performans Değerlendirme Ölçeği	1	5.26
Toplam	19	100
Kontrol Listeleri	9	45.00
Gözlem Formları	9	45.00
Gözlem Çizelgesi	1	5.00
Kontrol Çizelgesi	1	5.00
Toplam	20	100

Popham' a göre (1997), öğrencinin bir çalışmada (kompozisyon yazma, sözel gösteriler, bilimsel projeler gibi) yapılandığı cevapların niteliğini değerlendirmede kullanılan puanlama araçları Tablo 6' da verildiği gibi sekiz farklı adlandırma ile kullanılmıştır. Bu doğrultuda en çok kullanılan kavramın Rubrik (%31.58) olduğu gözlenmiştir. Bunu sırasıyla Dereceli Puanlama Anahtarı (%26.32), Derecelendirme Ölçeği (%10.53), Değerlendirme Ölçeği (%10.53), Portfolyo Ölçeği (%5.26), Proje Değerlendirme Ölçeği (%5.26), Dereceli Ölçek (%5.26) ve Performans Değerlendirme Ölçeği (%5.26) kavramlarının kullanımı takip etmektedir.

Tablo 6' da gösterildiği gibi, öğrenciden beklenen davranışın özelliklerine ilişkin detaylı bilgileri içeren ve öğrenci performansının eksik noktalarını belirlemek amacıyla kullanılan araçlar (Airasian, 1994) ise dört farklı şekilde adlandırılmıştır. En çok kullanılan kavramın, Kontrol Listeleri (%45.00) ve Gözlem Formları (%45.00) olduğu, daha sonra ise Kontrol Çizelgesi (%5.00) ve Gözlem Çizelgesi (%5.00) olarak ifade edildiği tespit edilmiştir.

Temelden ayrıntıya giden bir sıraya göre, doğru ve yanlış ifadeler seçilerek öğrenciden doğru seçimi yapması istenilen araç için kullanılan kavram çeşitliliğine ilişkin bulgular Tablo 7' de verilmiştir.

Tablo 7. Temelden ayrıntıya giden bir sırada doğru ve yanlış ifadelerin ayırt edilmesi biçiminde kullanılan aracın adlandırılmasındaki kavram çeşitliliği

Kavramlar	f	%
Tanılayıcı Dallanmış Ağaç	2	66.67
Dallanmış Ağaç	1	33.33
Toplam	3	100

Belli bir konuda öğrencinin neleri öğrendiğini ve öğrenemediğini belirlemek için kullanılan ve temelden ayrıntıya giden bir sıraya göre, doğru ve yanlış ifadeler seçilerek öğrenciden doğru seçimi yapması istenilen değerlendirme aracı ise Tanılayıcı Dallanmış Ağaç (%66.67) ve Dallanmış Ağaç (%33.33) olarak iki farklı şekilde adlandırılmıştır.

Yukarıda belirlenen kavramların kullanımında gözlenen bu çeşitliliğin yanı sıra bazı ölçme ve değerlendirme yöntem ve araçlarının adlandırılmasında ise kullanım çeşitliliğine rastlanmamıştır. Örneğin; kavram haritası, proje, drama, poster, yapılandırılmış grid, öğrenci günlükleri gibi kavramlarda ortak bir isimlendirme yapılmıştır.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Ölçme ve değerlendirme alanında kullanılan kavramların farklı isimlendirmelerinden kaynaklanan çeşitliliğin belirlendiği araştırmada aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

İlköğretim programlarında 2004 yılı öncesinde yer alan ölçme ve değerlendirme araç ve yöntemlerinin isimlendirilmesinde, oransal olarak en fazla “Geleneksel Ölçme ve Değerlendirme”, önceden de var olan fakat 2004 yılı ilköğretim programıyla daha çok gündeme gelen ve bu programlarla daha çok uygulamaya dahil edilen ölçme ve değerlendirme araç ve yöntemlerini belirtmek için ise, “Alternatif Ölçme ve Değerlendirme” ifadesinin kullanıldığı görülmüştür. Baştürk’e göre (2005), geleneksel olarak kullanılan ölçme araçlarına karşı olarak geliştirilen ölçme araçları, çok değişik isimlerle tanımlanabilmektedir. Alan yazında bu araçlar, “Değerlendirme” sözcüğünün başına “Alternatif”, “Doğrudan”, “Direk”, “Doğal” ya da “Performans” sözcüklerinden biri getirilerek tanımlanmaya çalışılmaktadır.

Araştırma bulgularına göre, incelenen makalelerin çoğunluğunda araştırmacıların, öğrencilerin dönem veya yıl boyunca yaptıkları çalışmaların belli standartlara göre organize edilmiş bir koleksiyonunu daha çok “portfolyo” olarak isimlendirdikleri tespit edilmiştir. Türk Dil Kurumu’nun

(TDK) Türkçe sözlüğünde ise portfolyoya ilişkin bir kavrama rastlanmamıştır. Portfolyonun dilimizdeki karşılığı ise Gelbal ve Kelecioğlu'na göre (2007) "gelişim dosyası", Öncü (2009) ve Korkmaz' a göre (2004) "gelişim dosyası, ürün dosyası, ürün seçki dosyası, bireysel gelişim dosyası" gibi sözcüklerle ifade edilmektedir. MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığınca hazırlanan İlköğretim Fen ve Teknoloji dersi öğretim programında (2005) ise "öğrenci ürün dosyası ve portfolyo" kavramları bir arada kullanılmaktadır. Baki ve Birgin' e göre (2004); bireysel gelişim dosyasının (portfolyo) tanımı kullanıcıların amacına ve kullanma biçimlerine göre değişmektedir. Buradan hareketle, bireysel gelişim dosyası hakkında tek bir tanım yapmanın mümkün olmadığı gibi isimlendirmede de farklılıkların yaşandığı görülmektedir.

Herhangi bir performansı değerlendirmek için oluşturulan ölçme aracına uluslararası alan yazında "Rubric" denilmektedir. Bu araç Türkiye' de "Puanlama Yönergesi", "Dereceli Puanlama Anahtarı", "Değerlendirmeye Esas Ölçütler", "Değerlendirme Ölçeği", "Değerlendirme Formu" ya da "Derecelendirme Ölçeği" olarak adlandırılmaktadır (Acar, 2008; Sezer, 2006). Araştırma bulgularına göre ise öğrenci performansı hakkında bir yargıya varabilmede ayrıntılı ölçütler anlamında en çok "rubrik" ifadesi kullanılmıştır; ancak bu sözcük de Türk Dil Kurumu' nun Türkçe sözlüğünde yer almamıştır. Demirel' e göre (2007) ise "rubrik" yerine "puanlama yönergesi" ifadesi kullanılmıştır. Ayrıca MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığınca hazırlanan İlköğretim Fen ve Teknoloji dersi öğretim programında (2005) ise "dereceli puanlama anahtarı ve rubrik kavramları" bir arada kullanılmaktadır. Yapılan incelemeler sonucunda bu kavram için de bir dil birliğinin olmadığı ortaya konulmuştur.

Öğrencilerin süreç içinde değerlendirilmesi amacıyla kullanılan ölçme ve değerlendirme araç ve yöntemlerini belirtmek için kullanılan isimlendirmeler çeşitlilik açısından incelendiğinde, farklı kullanımlar olmasına rağmen en fazla Performans Değerlendirme, Öz Değerlendirme, Grup Değerlendirme, Akran Değerlendirme, Görüşme, Kontrol Listesi ve Tanılayıcı Dallonmuş Ağaç kavramlarının kullanımına rastlanmıştır. Bu kavramlar MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığınca hazırlanan İlköğretim Fen ve Teknoloji dersi öğretim programında (2005) da bu şekilde kullanılmaktadır.

Kavram kullanımındaki bu çeşitliliğin yanı sıra, Kavram Haritası, Proje, Yapılandırılmış Grid, Drama, Poster, Gösteri, Kelime İlişkilendirme, Gözlem ve Öğrenci Günlükleri kavramlarının ifade edilmesinde ise

terminolojik açıdan bütünlüğün sağlandığı görülmüştür.

Araştırmadan elde edilen bulgular doğrultusunda, en çok kavram çeşitliğinin yaşandığı “portfolyo” teriminin TDK sözlüğünde yer almaması ve Türkçe karşılığının da en çok kullanılan “gelişim dosyası” ya da “ürün dosyası” olduğu göz önüne alındığında; araştırmacıların kavram karmaşasına düşmemesi için birbirlerini karşılayan bu kavramlardan ya Türkçe olan ifadeler ya da Türkçeye yerleşmiş olan portfolyo sözcüğünden birinin kullanılması konusunda birliğe varmaları önerilmektedir. Aynı durum TDK Türkçe sözlüğünde yer almayan “rubrik” ifadesi için de geçerlidir. Yabancı terimlerin uygun olmayan karşılıklarının alanda önemli anlam ve işlem farklılıklarına neden olduğu aşikârdır (Erkuş, 2010). Türkçe olmayan ama alan yazında Türkçeye en fazla yerleşmiş olan “rubrik” ifadesinin de bilikte uyandırdığı yüzeysel yapı nedeniyle puanlama yönergesi ya da dereceli puanlama anahtarları olarak kullanılması önerilmektedir.

Türkiye’de yapılan araştırmalar sonucunda pek çok kavramın yanlış ya da eksik kavramsallaştırıldığı ve bunun da dilsel alan yazında kavram yanlışlarını, kavram karmaşasını artıran önemli bir sorun olduğu belirtilmektedir (Kılıç, 2008; Turan, 2002; Yükselir, 2006;). Ayrıca, öğretmenlerin ölçme araçları ile ilgili yeteri kadar bilgi sahibi olmadıkları ve bu araçları hazırlama ve kullanmada kendilerini yetersiz hissettikleri yapılan çalışmalarla belirlenmiştir (Acar ve Anıl, 2009; Anıl ve Acar, 2008; Gelbal ve Kelecioğlu, 2007). Bu duruma kavramların ifade edilmesinde bir dil birliğinin olmamasının sebep olabileceği gibi farklı adlandırmalar bu araçların geliştirilmesi ve kullanılmasında kargaşa ve kavram yanlışlarına sebep olabilir. Bu açıdan ölçme ve değerlendirme yöntem ve araçlarının isimlendirilmesinde kullanılacak kavramların belirlenmesi amacıyla alan uzmanları bir araya gelerek ortak bir dil oluşturmalı, bu konuyla ilgili seminerler düzenlenmeli, konu alan ve diğer alan uzmanlarının farkındalık düzeyi artırılmalı, çalıştaylar organize edilerek bu konu çok yönlü tartışılmalı ve çalışmalardan elde edilen bulgular ışığında ölçme ve değerlendirme alanı için ortak bir terminoloji oluşturulmalıdır.

KAYNAKÇA

Acar, M., *Sınıf Öğretmenlerinin Yeni Ölçme ve Değerlendirme Yöntemlerini Kullanabilme Yeterlikleri*, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme Anabilim Dalı, Ankara 2008.

Acar, M. ve Anıl, D., “Sınıf Öğretmenlerinin Performans

Değerlendirme Sürecindeki Değerlendirme Yöntemlerini Kullanabilme Yeterlikleri, Karşılaştıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, *TÜBAV Bilim Dergisi*, 2(3), 2009, 354-363.

Anıl, D. ve Acar, M., “Sınıf Öğretmenlerinin Ölçme ve Değerlendirme Sürecinde Karşılaştıkları Sorunlara İlişkin Görüşleri”, *100. Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, V (II), 2008, 44-61.

Airasian, P. W., *Classroom Assessment*, Second Edition, McGraw Hill, New York 1994.

Arias, R. M., “Performance Assessment”, *Papeles Del Psicologo*, 31 (1), 2010, 85-96.

Ayvaşık, B., Er, N., Kışlak, Ş. T. ve Erkuş, A., *Psikoloji Terimleri Sözlüğü*, No: 22, Türk Psikologlar Derneği Yayınları, Ankara 2000.

Bahar, N., Nargün, Z., Durmuş, S. ve Bıçak, B., *Geleneksel-Alternatif Ölçme ve Değerlendirme Öğretmen El Kitabı*, Pegem A Yayıncılık, Ankara 2006.

Baki, A. ve Birgin, O., “Alternatif Değerlendirme Aracı Olarak Bilgisayar Destekli Bireysel Gelişim Dosyası Uygulamasında Yansımalar”, *The Turkish Online Journal of Educational Technology*, 3(3), Article 11, 2004.

Baştürk, R., “Overview of the Performance Assessment”, *Eurasian Journal of Educational Research*, 5(21), 2005, 62 – 75.

Bednar, A. K., Cunningham, D., Duffy, T. M. and Pery, J. D., *Theory into Practice*, In David H. Jonassen and Thomas M. Duffy, eds, *Constructivism and Technology of Instruction: A Conversation*, (17-34). Hillsdale, Lawrence Erlbaum NJ 1992.

Bilgin, N., *Sosyal Bilimlerde İçerik Analizi, Teknikler ve Örnek Çalışmalar*, Siyasal Kitapevi, Ankara 2006.

Büyüköztürk, Ş., “Performansa Dayalı Durum Belirleme Nedir?”, *İlköğretmen Dergisi*, (8), 2007, 28- 32.

Crow, T., “New Approaches to Assessment in Science and Mathematics”, *Office of Educational Research and Improvement (ED)*, DC., ERIC Document Reproduction Service No. ED 461 476, Washington 1997.

Demirel, Ö., *Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Program Geliştirme*, Pegem A Yayıncılık, Ankara 2007.

Erkuş, A., *Psikoloji Terimleri Sözlüğü*, Doruk Yayınları, Ankara 1994.

Erkuş, A., “Bazı Psikometrik Terimlerin Türkçe Karşılıklarında Yaşanan Sorunlar”, *Türk Psikoloji Yazıları*, 3(6), 2000, 31-40.

Erkuş, A., “Psikometrik Terimlerin Türkçe Karşılıklarının Anlamları ile Yapılan İşlemlerin Uyuşmazlığı”, *Eğitim ve Psikolojide Ölçme ve*

Değerlendirme II. Ulusal Kongresi, Mersin Üniversitesi, Mersin 2010.

Gelbal, S. ve Kelecioğlu, H., “Öğretmenlerin Ölçme ve Değerlendirme Yöntemleri Hakkındaki Yeterlik Algıları ve Karşılaştıkları Sorunlar”, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33, 2007, 135-145.

Haladyna, M. T., *Writing Test Items to Evaluate Higher Order Thinking*, Viacom Company, USA 1997.

Karasar, N., *Araştırmalarda Rapor Hazırlama Yöntemi*, Pars Matbaacılık, Ankara 1998.

Korkmaz, H., *Fen ve Teknoloji Eğitiminde Alternatif Değerlendirme Yaklaşımları*, Yeryüzü Yayınevi, Ankara 2004.

Kılıç, F., “Kavramların Öğretiminde Kavram Analizi Yönteminin Akademik Başarıya ve Bilişsel Esnekliğe Etkisi”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(2), 2008, 223-238.

Maslovaty, N. and Kuzi, E., “Promoting Motivational Goals Through Alternative or Traditional Assessment”, *Studies in Educational Evaluation*, 28, 2002, 199-222.

Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı, *İlköğretim Fen ve Teknoloji Dersi Öğretim Programı*, Devlet Kitapları Müdürlüğü Basım Evi, Ankara 2005.

Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı, *İlköğretim 1-5. Sınıf Programları Tanıtım El Kitabı*, Devlet Kitapları Müdürlüğü Basım Evi, Ankara 2006.

Öncü, H., “Ölçme ve değerlendirmede yeni bir yaklaşım: portfolyo değerlendirme”, *TSA*, 13(1), 2009, 103-130.

Popham, J. W., “What’ s Wrong and What’ s Right with Rubrics”, *Educational Leadership*. 55 (2), 1997, 72-75.

Sezer, S., “Öğrencinin Akademik Başarısının Belirlenmesinde Tamamlayıcı Değerlendirme Aracı Olarak Rubrik Kullanımı Üzerinde Bir Araştırma”, *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı:18, 2006.

Sencer, M. ve Sencer, Y., *Toplumsal Araştırmalarda Yöntembilim*, Doğan Basımevi, Ankara 1978.

Tavşancıl, E. ve Aslan, E., *Sözel, Yazılı ve Diğer Materyaller İçin İçerik Analizi ve Uygulama Örnekleri*, Epilson Yayıncılık, İstanbul 2001.

Tavşancıl, E., Çıtak, G., Erdem, D., Büyükturan, E., Kezer, F., Bilican, S., Yıldırım, E. ve Yalçın, N., “Eğitim Bilimleri Enstitülerinde Tamamlanmış Yüksek Lisans Tezlerinin Ölçme ve Değerlendirme Terminolojisinin Kullanımı ve Bir Örnekliliği Açısından İncelenmesi”, *Eğitim ve Psikolojide*

Ölçme ve Değerlendirme II. Ulusal Kongresi, Mersin Üniversitesi, Mersin 2010.

Turan, İ., “Lise Coğrafya Derslerinde Kavram ve Terim Öğretimi İle İlgili Sorunlar”, *G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(2), 2002, 67-84.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H., *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2008.

Yükselir, A., *İlköğretim 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Programında Geçen Kavramların Kazanımı ve Kalıcılığında Kavram Analizi Yönteminin Etkisi*, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana 2006.